

Na potrzeby interpretacji decydujący jest tekst wygłoszony przez Ministra Spraw Zagranicznych. Tekst można publikować od godz. 12.00, 11.1.2005.

Minister Spraw Zagranicznych Republiki Finlandii Erkki Tuomioja

Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą

Od Europy do Realeuropy.

11 stycznia 2005

Wydarzenia, które ostatnio miały miejsce na Ukrainie przypominają nam o tym, że rozpoczęta w roku 1989 transformacja Europy trwa nadal. Zjednoczenie Niemiec, upadek Związku Radzieckiego, odzyskanie suwerenności przez Państwa Bałtyckie oraz uwolnienie Wschodniej Europy zainicjowały proces, który jeszcze się nie zakończył.

Ten łańcuch wydarzeń, dzięki którym została uwolniona energia zdeterminowana przez gospodarkę sterowaną centralnie, uruchomił wielopłaszczyznowy proces modernizacji społeczeństw. Rozpoczął się proces likwidowania różnic pomiędzy poziomem standardu życia na Zachodzie i Wschodzie. Krokiem milowym jest tu przyjęcie przez Unię Europejską 10 nowych członków w maju 2004. Parafrazując słowa Willy Brandta można powiedzieć, że "teraz w Europie zrasta się to, do siebie należy".

Ukraińska pomarańczowa rewolucja dowiodła, że wolność bez demokracji jest drogą prowadzącą do nikąd. Z drugiej strony demokracja nie może egzystować w oderwaniu od gwarantowanej przez państwo prawa ochrony prawnej oraz bez demokratycznego nadzoru sprawowanego przez społeczeństwo, opozycję oraz media, innymi słowy: bez systemu nazywanego *checks and balances*.

Bezkrwawy upadek Związku Radzieckiego oraz jego ideologii był wydarzeniem historycznym, którego wyjątkowość podkreśla rozwiązanie konfliktu w Jugosławii przy użyciu przemocy. Wolność jest wielką siłą. Zjednoczenie Niemiec mogło się urzeczywistnić dzięki wolności odzyskanej po upadku muru berlińskiego. Dzisiaj, po raz pierwszy w historii Niemiec, kraj ten sąsiaduje w sojusznikami i partnerami.

Efektom upadku Związku Radzieckiego stało się również uwolnienie południowego brzegu Zatoki Fińskiej. Odzyskanie suwerenności przez Estonię, Łotwę i Litwę otworzyło przed Finlandią drogę lądową do Środkowej Europy dzięki drodze Via Baltica. Dzisiaj brzegi Morza Bałtyckiego znajdujące się po przeciwnej stronie niż brzegi Szwecji i Finlandii również stanowią część obszaru Unii Europejskiej. Wewnętrzne rynki, które rozwinęły się dookoła basenu Morza Bałtyckiego stworzyły dynamiczne warunki współpracy. Morze Bałtyckie ponownie łączy narody.

Region Morza Bałtyckiego jest obecnie jednym z najbardziej energicznie rozwijających się gospodarczo obszarów w Europie. W ciągu ostatnich piętnastu lat z wielokrotnością się liczbą towarów oraz osób transportowanych przez wody Morza Bałtyckiego. Budowane są nowe mosty, rozwijają się liczne porty, podnosi się poziom infrastruktury. Via Baltica zrewolucjonizowała rynek turystyczny natomiast nie miała wpływu na zmiany struktury transportowej przez Morze Bałtyckie.

Eksport oraz import Finlandii nadal w większej mierze jest uzależniony od transportu morskiego i z tego właśnie względu projekt "Motorways of the Baltic Sea" jest dla Finlandii tak istotny.

Zjednoczenie Niemiec oraz przystąpienie Polski do Unii Europejskiej otwierają nowe alternatywy dla ruchu transportowego obok zatłoczonych autostrad oraz dróg kolejowych na terenie Niemiec zachodnich. Fiński przemysł jest stale w poszukiwaniu nowych rozwiązań umożliwiających transport dóbr bezpośrednio na obiecujące rynki Europy Centralnej i Środkowej. W tym kontekście porty w Rostocku, Szczecinie i Gdyni oferują nowe rozwiązania.

Wielkie europejskie wyróżnienie powinno być przynane przewoźnikom, kupcom oraz ludziom przekraczającym granice. Słowa profesora Europejskiego Uniwersytetu Viadrina Karla Schlögeła scharakteryzowały to zjawisko bardzo celnie. W jego inspirującym artykule pt. *"Europas Comeback, Marjampole oder die stille Verfertigung eines Kontinents"* profesor Schlögel opisuje procesy, które mogą wpłynąć oraz, które już wpłynęły na kształt transformacji w Europie. Przytaczając słowa profesora to ci właśnie drobni handlarze, którzy nie mają żadnej "misji cywilizacyjnej" pracują nad tym, co może pozwolić na ponowne powstanie cywilizacyjnych związków w Europie.

Dzielącą wcześniej Europę na dwie części "dużą" granicę zastąpiły dziś liczne mniejsze granice. Nasz kontynent zapełnili ludzie, którzy nieustająco przekraczają te granice samochodem, pociągiem lub samolotem aby zapewnić bezpieczną przyszłość swoim dzieciom. Profesor Schlögel nazywa taką Europę "Europą realną - Real-Europa" stanowiącą szersze pojęcie niż Europa znana nam z podręczników. Rewolucja na Ukrainie przypomina nam o fakcie, że to, co stare nie jest w stanie zapobiec rozwojowi nowego. Jak strzedził mój przyjaciel i kolega Joschka Fischer alternatywę stanowi transformacja lub rewolucja.

Minione piętnaście lat zmieniło mapę Europy i uruchomiło proces integracji. Europejski Uniwersytet Viadrina symbolizuje cel wspólny dla nas wszystkich. W stosunkach pomiędzy Niemcami a Polską Uniwersytet Viadrina reprezentuje porozumienie. Przyjaźń pomiędzy tymi krajami opiera się na nowej zasadzie wzajemnego zaufania. Polityka tego rodzaju odnosi sukcesy, ponieważ polega ona na zaufaniu, którym obywatele darzą swoich reprezentantów. Na poziomie europejskim, działalność Uniwersytetu Viadrina oznacza wysiłek, dzięki któremu znika powojenny podział naszego kontynentu. Podczas gdy wpływy dynamicznej Polski są odczuwalne w Berlinie, południowe regiony Finlandii są "podbijane" przez Estonię. Południowa Finlandia i północna Estonia stanowią dziś obszar szybkiego rozwoju gospodarczego. My Finowie obserwujemy ten proces z pewnym zaskoczeniem ale również i z dumą śledzimy przystąpienie Estonii do czołówki nowych krajów członkowskich, które rozwijają się najdynamiczniej. Oczekujemy, że w roku 2007 Estonia, Litwa i Słowenia przyjmą za swoją walutę euro.

Nie chodzi tu jednak o wyzwania dotyczące konkurencyjności w polityce cenowej czy podatkowej. Istotną kwestią jest tu natomiast sytuacja, która determinuje nas po raz kolejny, do przeobrażeń oraz podejmowania globalnych wyzwań. Stojąc przed nowymi wyzwaniami wymaga się od Europejczyków strategicznego myślenia, opartego na wzajemnym uznawaniu i korzystaniu z różnorodności tradycji kulturowych.

Zarówno Estonia jak i pozostałe nowe kraje członkowskie muszą stopniowo zrewidować jednostronną politykę rynkową w kierunku modelu europejskiego. W Estonii społeczeństwo zaczęło mówić o problemie dwóch Estonii oraz podziale społecznym, który może spowodować zahamowanie procesu rozwoju całego kraju.

Odpowiedź na wyzwanie integracji europejskiej nie skonkretyzowało się tak bardzo jak nad Odrą czy Zatoką Fińską. Nowe kraje członkowskie w krótkim czasie osiągnęły bardzo wiele, ale przed nimi jest nadal wiele pracy. Ekonomiczna i polityczna stabilizacja w Państwach Bałtyckich, w Polsce oraz w innych nowych krajach członkowskich jest jednym z najistotniejszych wyzwań stojących przed Unią Europejską. Odpowiedzialność spoczywa tu przede wszystkim na nowych członkach Unii Europejskiej, należy jednak pamiętać że sąsiedztwo i bliskość zobowiązują również inne państwa. Umiejętność przystosowywania się do zmian jest jednym z najważniejszych kryteriów, jakimi powinna się kierować nowa Europa.

Nie tylko Finlandia ale i inne państwa nordyckie zostały wysoko ocenione w rankingu dotyczącym niskiego poziomu korupcji, konkurencyjności, informatyzacji społeczeństwa oraz szkolnictwa. Wyniki mówią nam, że nordycki model państwa opiekuńczego, charakteryzującego się szeroko rozwiniętym systemem zabezpieczenia socjalnego oraz świadczeń publicznych, jak również wysokimi podatkami, które w ostatnich latach były przedmiotem systematycznej krytyki, bynajmniej nie był przeszkodą na drodze do odniesienia sukcesu. Wręcz przeciwnie, państwo opiekuńcze było podstawą sukcesu. Na początku lat 90-tych Finlandia doświadczyła głębokiego kryzysu na szeroką skalę. Nasz system zabezpieczenia socjalnego przetrwał czas próby dzięki przeprowadzonym reformom, które wzmocniły nasze możliwości konkurencyjne.

Niemcy, które borykają się z własnymi problemami natury gospodarczej i strukturalnej mogą odczuwać, że skierowane w stosunku do nich oczekiwania są zbyt wielkie. Nie bez przesady można jednak stwierdzić, że wszystkie nowe państwa członkowskie spoglądają w kierunku Berlina. Z niewielkimi wyjątkami Niemcy są największym partnerem handlowym dla pozostałych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Niemcy są największym krajem Unii Europejskiej a to obliuguje. Wizyta prezydenta Horsta Köhlera w Państwach Bałtyckich w listopadzie była faktem niezwykle istotnym. Spotkanie ministrów spraw zagranicznych Państw Bałtyckich oraz Niemiec w Pärnu, w Estonii w grudniu miało miejsce w odpowiednim momencie.

Finlandia, która uznana jest za jedno ze starszych państw członkowskich również oczekuje od Niemiec roli przewodnika oraz wyznaczenia przykładu dla całej Europy w kwestiach dotyczących sposobu rozwiązywania problemów natury strukturalnej. Podkreślając odpowiedzialność Niemiec chciałbym jednocześnie zapewnić, że Finlandia również dźwiga na swoich barkach odpowiedzialność jako sąsiad zarówno Rosji jak i nowych państw członkowskich.

Finlandia zdobyła ważne doświadczenia związane z koordynacją polityki Unii Europejskiej wraz ze Szwecją i Danią. W fazie po przyjęciu nowych państw do struktur Unii Europejskiej, zbieraliśmy się na różnych poziomach i w różnych konstelacjach jak np. 3 + 3, czyli trzy państwa skandynawskie i trzy bałtyckie. Mamy wszelkie powody by powiększyć ową grupę o państwa Unii Europejskiej mieszczące się na południowym wybrzeżu Bałtyku: Niemcy i Polskę. Konstelacja 3+3+2 na różnych płaszczyznach, bez jakiegokolwiek instytucjonalizmu oferuje możliwość dyskusji na temat wspólnych interesów Unii Europejskiej.

Rozwój wydarzeń na Ukrainie zaskoczył wielu w Finlandii, Niemczech i Rosji. Polacy wydawali się jednak być mniej zaskoczeni tymi wydarzeniami. Teraz, kiedy Ukraina wybrała swojego prezydenta ośmielę się twierdzić, że demokracja, odpowiedzialność i praworządność są warunkiem rozwoju Ukrainy. Nie chodzi tu o geopolityczną walkę pomiędzy Wschodem a Zachodem, lecz o powstanie nowej generacji społeczeństwa obywatelskiego, które będzie gotowe do

przeciwstawienia się manipulacjom i kłamstwu. Przeprowadzone poprawnie wybory są fundamentalnym warunkiem zachowania wolności i demokracji.

Pierwszym z najważniejszych wydarzeń, jakie miały miejsce podczas przewodnictwa Finlandii w Unii Europejskiej był szczyt Unia Europejska - Ukraina w Kijowie w lipcu 1999. Wnioski końcowe z tego spotkania określają podstawy stosunków pomiędzy Unią Europejską a Ukrainą słowami "europejski wybór Ukrainy". Tego wyboru nie można zrealizować wyłącznie deklaracjami. Wymaga on bowiem konkretnych działań.

Ukraińska pomarańczowa rewolucja stworzyła również napięcia pomiędzy Unią Europejską a Rosją. Wsparcie demokracji na Ukrainie nie jest w żaden sposób skierowane przeciw Rosji. Rozwój relacji pomiędzy Ukrainą a Rosją należą do jednych z najważniejszych kwestii europejskich. Jestem tak samo jak mój kolega Joschka Fischer przekonany o tym, że demokratyczna Ukraina jest ważna również dla Rosji.

Strategiczne partnerstwo pomiędzy Unią Europejską i Rosją są jednym z najistotniejszych osiągnięć nowej Europy, którego nie można narażać na zagrożenie. W tej kwestii Finlandia i Niemcy są jednomyślnie. Granica pomiędzy Unią Europejską a Rosją należy dziś również do rodzaju tych "małych" granic, o których wspominał profesor Schlögel. Nie jest to już niemożliwa do zniesienia granica pomiędzy dwoma systemami ideologicznymi, lecz granica, którą nieustająco przekracza coraz większa liczba osób i towarów.

Wzrastająca współzależność pomiędzy Unią Europejską i Rosją związana jest z gospodarką i transportem. Pozytywna współzależność jest bardzo europejskim pojęciem określającym powojenny proces zachodnioeuropejskiej integracji. Innymi słowy może być ona nazwana syndromem rotterdamskim, ponieważ to Rotterdam a nie Hamburg jest największym portem Niemiec. Zależność Europy od importu gazu z Rosji oraz zależność Rosji od rynków i połączeń komunikacyjnych poprzez Morze Bałtyckie są czynnikami wymagającymi współpracy, będącej kamieniem węgielnym dla budowania nowej Europy.

Negocjacje Światowej Organizacji Handlu dotyczące Ukrainy i Rosji wchodzi w finalną fazę. Jak będzie wyglądał kolejny krok tych dwóch państw w procesie integracji z ekonomią unijną i globalną? Na poziomie europejskim najbardziej naturalnym rozwiązaniem będzie porozumienie dotyczące wolnego handlu, które jest częścią porozumienia partnerstwa i współpracy, i które jest gwarantem, iż spełniono warunki niezbędne do rozpoczęcia negocjacji. Umożliwiłoby to kręgom biznesowym wypracowanie bardziej adekwatnych prognoz dotyczących biznesu i inwestycji oraz wzmocnienie struktur ekonomii rynkowej Rosji i Ukrainy. Położyłoby to również podwaliny pod wzrost stopy życiowej ich mieszkańców.

Jednym z najważniejszych założeń inicjatywy dotyczącej Wymiaru Północnego w ramach polityki Unii Europejskiej wprowadzonej przez Finlandię w 1997 było popieranie współzależności. Wytyczne polityki Wymiaru Północnego mają wpływ na wzrost współpracy pomiędzy Unią Europejską a północnozachodnią Rosją, wzmacniając stabilność i stale rosnący rozwój w tej części Rosji.

Celem Wymiaru Północnego jest rozwinięcie praktycznej współpracy takiej jak Partnerstwo na rzecz Środowiska Wymiaru Północnego (NDEP) oraz Partnerstwo na rzecz Zdrowia Publicznego i Pomocy Socjalnej. Jednym z efektów NDEP jest oczyszczalnia ścieków w Petersburgu. Zakończenie inwestycji, której beneficjentami będą kraje graniczące z Morzem Bałtyckim przewiduje się na 2005. Kolejnym istotnym projektem, którego realizacja przewidziana jest w

niedalekiej przyszłości jest projekt zarządzania odpadami w Kaliningradzie. W sektorze zdrowia publicznego i opieki socjalnej rozpoczęte zostaną projekty zwalczania wirusa HIV. Przyszłość Kaliningradu jest kluczowym zagadnieniem stabilizacji Europy Północno-wschodniej.

Unia Europejska powinna wraz z Rosją rozważyć w jaki sposób Wymiar Północny może być dalej rozwijany po wygaśnięciu obecnego Planu Działania w roku 2006. Istotne jest więc znalezienie takich form działania, które będą korzystne zarówno dla Rosji jak i Unii Europejskiej. Finlandia jest zdania, iż obecny Plan Działania może być kontynuowany za pomocą dokumentu ramowego o charakterze politycznym, który wypełniłby te miejsca współpracy, które znajdują się już w obszarze rozważań dotyczących współpracy pomiędzy Unią Europejską i Rosją. Rada Państw Morza Bałtyckiego i inne rady regionalne na Północy powinny mieć bardziej znaczącą rolę podczas praktycznego wdrażania projektów w życie. Państwa Morza Bałtyckiego takie jak Polska i Niemcy powinny odgrywać istotną rolę w rozwoju Wymiaru Północnego.

Decyzja prezydenta Putina w jedynej pozostawiającej wątpliwości kwestii dotyczącej granicy Rosji z Chinami należała do jednego z najbardziej spektakularnych wydarzeń politycznych ostatniej jesieni. Ma ona dalekosiężne znaczenie. Na szczycie Unia Europejska - Rosja w Hadze w listopadzie prezydent Putin zadeklarował gotowość Rosji do podpisania umów granicznych z Estonią i Łotwą. Interpretuję to jako pragmatyczne starania Rosji do wyjaśnienia do tej pory nierozwiązanych kwestii. Prezydent Putin zaprosił głowy państw europejskich na obchody sześćdziesięciolecia zakończenia II Wojny Światowej w Moskwie 9 maja 2005. Zaproponował, aby umowy graniczne podpisano przy tej okazji w stolicy Rosji. Finlandia przyjmuje to jako gest porozumienia.

Europa dokonuje swego wielkiego powrotu zrastając się i integrując. Wolność, demokracja i praworządność umacniają swój status w "realnej Europie". Znajdujące się w centralnym punkcie mapy Niemcy odgrywają istotną rolę w procesie integrowania się Północy, Południa, Wschodu i Zachodu Europy oraz w kwestii zagwarantowania zarówno nowym jak i starym, małym i dużym państwom członkowskim równoprawnego uczestniczenia w podejmowaniu wspólnych decyzji. Niemcy udowodniły już w przeszłości, że wzorowo wywiązują się z zadania państwa budującego pomosty i pozostaje mi tylko wyrazić nadzieję, że taką strategię Niemcy będą kontynuować w przyszłości.